

SPIS TREŚCI

OD AUTORA	7
WSTĘP	11
ROZDZIAŁ I	
ROZWÓJ ODKRYĆ I BADAŃ NAUKOWYCH W XVIII I XIX WIEKU . . .	16
Odkrycie Herkulanum i Pompejów, pierwsze prace inwentaryzacyjne i badawcze	
• Akademia Herkulańska oraz prace naukowo-historyczne (Joachim Winckelmann)	
• Działalność poszukiwawcza oraz inwentaryzacyjno-badawcza architektów (Piranesi, Adam) • Dalsze odkrycia kultur i cywilizacji starożytnych i antycznych (Egipt, Bliski Wschód, Grecja, Włochy)	
ROZDZIAŁ II	
POCZĄTKI OCHRONY ZABYTKÓW W EUROPIE, VIOULET-LE-DUC I JEGO DOKTRYNA RESTAURACJI ZABYTKÓW	25
Komisja Pomników Historycznych • Viollet-le-Duc i jego idea restauracji „purystycznych” • Pojęcie „monumentu” w terminologii zachodniej, a znaczenie pojęcia „zabytek” w języku polskim • Teoria Johna Ruskina i jej implikacje dla rozwoju nowoczesnych poglądów w ochronie zabytków • Koncepcja „stratygraficznej” interpretacji zabytku (Camil Boito) • Niemiecka szkoła restauracji zabytków, romantyczne restauracje Schmidta, a „archeologiczne” metody Steinbrechta	
ROZDZIAŁ III	
OCHRONA TRADYCJI I PAMIĄTEK NARODOWYCH W WARUNKACH ROZBIORÓW NA ZIEMIACH POLSKICH	38
Zabytek jako nośnik pamięci o przeszłości i tożsamości narodowej • Początki modernizacji obiektów publicznych i centrów historycznych (tzw. akcje upiększania miasta) • Artur Potocki i jego koncepcja instytucjonalnej ochrony pomników przeszłości • Działalność Feliksa Radwańskiego, braci Sierakowskich i innych na polu ochrony zabytków w Krakowie • Pierwsze restauracje zabytków narodowych: Wawel w wizji Lanciego, działalność Idźkowskiego (Warszawa), Kremera i Popiela (Kraków)	

ROZDZIAŁ IV

POCZĄTKI NOWOCZESNEJ TEORII OCHRONY ZABYTEKÓW

ARCHITEKTURY 55

Alois Riegl i jego teoria wartości • Maxymilian Dvorak • Kształtowanie się nowoczesnych poglądów na ochronę zabytków: Camilo Boito i jego koncepcja „startygraficznej” struktury zabytku architektonicznego • Pierwsze „naukowe” restauracje Prylińskiego w Krakowie: Sukiennice dla Muzeum Narodowego i pierwszy projekt odbudowy Wawelu • Drugi projekt restauracji Wawelu i doktrynalna polemika Tomkowicza z Dvorakiem.

ROZDZIAŁ V

MODERNIZM A OCHRONA ZABYTEKÓW 75

Konflikt awangardy artystycznej ze środowiskiem konserwatorskim • Antonio Saint Elia i Manifest Futurystów • Konserwatorska Karta Ateńska a Kongres CIAM • Ochrona zabytków w Polsce międzywojennej • Zabytki polskie w czasach okupacji hitlerowskiej

ROZDZIAŁ VI

OCHRONA ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I URBANISTYKI W POLSCE PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ 89

Zachwatowicz i Karczewski – dwa różne programy odbudowy substancji zabytkowej w Polsce po II wojnie światowej • Odbudowa Warszawy i innych zniszczonych miast historycznych w Polsce • Rewaloryzacja zespołów zabytkowych Krakowa i Zamościa • Industrializacja i urbanizacja a ochrona zabytków

ROZDZIAŁ VII

„SZKOŁY” NARODOWE I REGIONALNE, POWOJENNE PROBLEMY ODBUDOWY ZESPOŁÓW ZABYTEKOWYCH W EUROPIE 105

Zasady odbudowy i przekształceń ośrodków historycznych w Europie Zachodniej i Południowej po 1945 roku • Szkoła włoska – „tradycyjalny racjonalizm” • Angielskie doświadczenia w powojennej odbudowie miast historycznych • Francuska idea „kontrastu kontrolowanego” • Echo doktryny Dvoraka w odbudowie miast węgierskich i czeskich • Giovannoni, Barbacci, Pane – konflikt nowego ze starym, czy integracja? • Prawo dobrej kontynuacji Żórawskiego

ROZDZIAŁ VIII

KU WSPÓŁCZESNEJ DOKTRYNIE KONSERWATORSKIEJ: ADAPTACJA I INTERWENCJA A OCHRONA OBIEKTU ZABYTEKOWEGO 125

Karta Wenecka • Walter Frodl i wartość użytkowa zabytku • Piero Gazzola – „przeszłość dla przyszłości” • Rekomendacja Warszawska i działalność organizacji międzynarodowych (UNESCO, ICOMOS, ICCROM • Adaptacja zabytku we współczesnym świecie • Zrównoważona interwencja • Ochrona zabytków – ochroną środowiska naturalnego i kulturowego (ekosystemu)

ROZDZIAŁ IX

NOWE WYZWANIA – PRZESZŁOŚĆ W PRZYSZŁOŚCI 138

Rezerwat architektoniczny jako tradycyjna metoda ochrony reliktyw architektury i urbanistyki i jej współczesne rozwinięcia • Rezerваты reliktyw średniowiecznej architektury w Polsce • Wyzwania XX wieku: translokacje świątyń Abu Simbel i innych zabytków architektury starożytnego Egiptu jako rezultat przebudowy infrastruktury gospodarczej • Rewaloryzacja Luwru – zabytek architektury jako nowoczesny kompleks muzealny • Ratowanie krzywej wieży w Pizie, wenecki projekt MOSE • Rewaloryzacja historycznego centrum Saragossy: paradygmat powszechnego dostępu do dziedzictwa

ROZDZIAŁ X

MUSEION, MUZEUM, EKOMUZEUM, MUZEALIZACJA 177

Museion – antyczne centrum kultury i nauki • XIX-wieczne muzeum jako elitarna forma ochrony i kontemplacji • Ekomuzeum: nowatorski projekt prezentacji dziedzictwa • Archeologia eksperymentalna • Muzealizacja współczesnej przestrzeni kulturowej • Architektoniczna muzealizacja stanowiska archeologicznego, rezerwat nowego typu: park archeologiczny i partycypacja społeczna w zarządzaniu dziedzictwem

ROZDZIAŁ XI

OD REKONSTRUKCJI ARCHITEKTURY DO RESTYTUCJI PRZESTRZENI HISTORYCZNEJ MIASTA 192

Rewizja rozumienia substancji autentycznej – Deklaracja z Nara • Jak wyjątki potwierdzają regułę: dzwonnica św. Marka w Wenecji, Zamek Królewski w Warszawie, Frauenkirche w Dreźnie • Termy „rzymskie” w Carnuntum, Podziemny Rynek w Krakowie i wirtualne muzeum w Herkulanum • Frankfurt nad Menem: powrót do przeszłości

ROZDZIAŁ XII

DZIEDZICTWO A ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA I HOLISTYCZNA KONCEPCJA OCHRONY DZIEDZICTWA 213

Nowy paradygmat ochrony dziedzictwa kulturowego • Karta Krakowska 2000: dziedzictwo jako czynnik rozwoju • Ochrona poprzez „kreację ortodoksyjną”, odczytywanie języka przeszłości, zarządzanie transformacją • Zmiana statusu ontologicznego: od zabytku jako rzeczy do dziedzictwa jako bytu

POSŁOWIE	231
ANEKS	237
LITERATURA	259
SPIS ILUSTRACJI / LIST OF ILLUSTRATIONS	269
STRESZCZENIE	294
ABSTRACT	307